

kudarccal végződhet, ha a kommunikáció résztvevőinek társadalmi erőviszonyai – még a XXI. században is – nagyon eltérőek (lásd dzsender-különbségek, vagy a nagy és a kis nemzetek problémája).

A szerző a bevezetőben megemlíti, hogy a könyv húsz év kutatói és tanári munkájának eredménye, s így ajánlásom is kettős. A könyv mindkét változata érdekes a nemzetközi munkakörben dolgozóknak és tanulóknak is, akik szeretnének képet kapni a kulturális különbségekről és a transzkulturális folyosó megteremtésének lehetőségéről. Emellett a könyv nagyon érdekes lehet az interkulturális kommunikáció oktatóinak is, hisz a szerző az utolsó fejezetben felsorolja az oktatási tapasztalatait és felvázolja a leghatásosabb módszereket.

Eschbach-Szabó Viktória

Károly Krisztina

Szövegten és fordítás

Akadémiai Kiadó: Budapest, 2007. 304 p.

Sok könyvről szokták mondani, hogy hiánypótló, de Károly Krisztina *Szövegten és fordítás* című könyve esetében valóban erről van szó. Magyarországon még nem fordult elő, hogy valaki a szövegnyelvészet teljes eszköztárának birtokában vette volna szemügyre a fordítás kérdéseit, és a nemzetközi szakirodalomban sincs rá sok példa.

Interdiszciplináris kutatások esetében nem mindegy, hogy ki honnan érkezik, mi a tudományos alapképzettsége. A fordításkutatók, akiknek az a céljuk, hogy a szubjektív fordítói döntések mögött objektív törvényszerűségeket vagy legalább tendenciákat tárjanak fel, sok különböző tudomány fogalmi apparátusát és eszköztárát használják fel az őket érdeklő témától függően. Belecsipegetnek a pragmatikába, a szemantikába, az interkulturális nyelvészetbe, de ritkán fordul elő, hogy valaki már bedolgozta magát egy tudományterületbe, és úgy válik fordításkutatóvá. Kézenfekvő lenne

például a fordítás kutatásának összekapcsolása a kognitív nyelvészetrel, még sincs olyan kutató Magyarországon, aki eredményes kognitív nyelvészeti kutatások után bedolgozta volna magát a fordítástudományba.

Károly Krisztina, az ELTE Angol-Amerikai Intézetének habilitált egyetemi docense és Nyelvpedagógiai Doktori Iskolájának vezetője kiválóan ismeri a szövegnyelvészet hazai és nemzetközi szakirodalmát. A fordítástudománnyal való kapcsolat lehetőségeit a szövegteni kutatások négy jól kiválasztott területén vizsgálja: a kohézió kutatás, a témastruktúra-kutatás, a műfajkutatás és a makrostruktúra-kutatás területén.

Mіндеzt megelőzi egy bevezető fejezet, melyben a szerző tisztázza a szövegnyelvészet, szövegten, szövegkutatás, diskurzuselemzés terminusok tartalmát és egymáshoz való viszonyát. Ugyancsak ebben a bevezető fejezetben fejt ki saját szöveg-megközelítési alapállását, melynek lényege, hogy a szöveget elsősorban nem produktumnak, hanem folyamatnak tekinti. Ezt nem ő találta ki, hiszen Dressler és de Beaugrande magyar fordításban is olvasható könyve óta deklaráció szinten ez csaknem közhelynek számít, de kevesen viszik végig következetesen az elemzésben is. Károly Krisztina következetesen végigelemzi az eredeti szövegalkotás és a fordítási szövegalkotás jellemző vonásait, és nagyon alaposan elemzi azt a kérdést, hogy a fordítási szövegalkotásban a fordító szerepe mennyire produktív és mennyire reprodukív. Ezt a részét a könyvnek különösen nagy érdeklődéssel olvastam, hiszen én is többször foglalkoztam az elsődleges és másodlagos szövegalkotás különbségeivel (Károly Krisztina egyébként nem használja ezt a két terminust), de a könyvben sok új szempontot találtam a fordítási szövegalkotás modelljének leírásához. Megemlítendő még, hogy bármilyen különös is, de a magyar fordítástudományi szakirodalom eddig nem használta a „fordítási szöveg” terminust. Azt sokan elmondtuk, hogy a fordítás szövege nem rosszabb, nem jobb, mint az eredeti szöveg, csak más, ezért érdemes kutatni, de nem neveztük „fordítási szöveg”-nek.

A könyv második fejezete a kohéziókutatás és a fordítástudomány kapcsolatáról szól. Ennek van a legnagyobb szakirodalma, ezt vették először észre a szövegnyelvészetből a fordításkutatók, és ezt kutatta Károly Krisztina is korábbi műveiben, melyek a lexikai ismétlés szövegkohéziós szerepét vizsgálták. Csakhogy akkor még nem fordításokban elemezte a kohéziót, hanem magyar anyanyelvű hallgatók angol nyelvű esszéiben, és tudományos érdeklődése fokozatosan fordult a fordítási szövegek elemzése felé. Példaszerű, ahogyan a könyv a szövegkohéziós eszközök működésének vizsgálatát a magyar és angol nyelv szövegkohéziós eszközeinek vizsgálatával alapozza meg. Óriási lehetőségek vannak itt a fordításkutatás számára, alig vannak elemzések különböző kohéziós eszközök: a referencia, a behelyettesítés, az ellipszis, a kötőszavak és a lexikai ismétlés különböző fajtáinak eltérő működéséről és ennek hatásáról a fordításra. A legnagyobb figyelmet eddig – éppen Károly Krisztinának köszönhetően – a lexikai ismétlés kapta, a Károly Krisztina által kialakított taxonómia alapján már számos szakdolgozat született, több doktori értekezés készül, és még rengeteg lehetőség van a témában különböző műfajok és különböző nyelvpárok tekintetében.

A könyv harmadik fejezete, amely a témastruktúra-kutatás fordítástudományi „hasznosításáról” szól, számomra különösen érdekes volt, hiszen annak idején, a 80-as években magam is a téma-réma szerkezet eltolódásával próbáltam leírni a fordított szövegek „kvázi-helyességének” megnyilvánulásait. Károly Krisztina ebben a fejezetben is továbbfejleszti tudásunkat a téma-struktúrára vonatkozó legújabb szakirodalom bemutatásával és az alábbi kérdések boncolgatásával: vajon a forrásnyelvi szöveg téma-struktúrája átültethető-e és átültetendő-e a célnyelvbe? Vajon tekinthető-e a témastruktúra a fordítás invariánsának? Vajon tényleg megértési nehézséget okoz-e a témastruktúra eltolódása?

A műfajkutatás és a fordítástudomány kapcsolatáról szóló negyedik fejezetben Károly

Krisztina kilép a mondatok közötti kohéziós és strukturális viszonyok világából a kommunikatív célok és a diskurzusközösségek, azaz a szövegeket használó emberek világába. A szövegosztályozási terminológia dzsungelében próbál utat vágni a fejezet elején, a „műfaj”, a „szövegtípus”, a „szövegfajta”, a „szövegcsoport” fogalmának tisztázásával. Ismerteti a már meglévő fordításközpontú szövegtipológiákat, hiszen a fordítástudománynak ezen a téren már az elmúlt 30 évben is voltak eredményei, de Károly Krisztina a „műfaj-transzfer stratégiák” leírásával jelentős új hozzájárulást nyújt a téma kutatásához. A szövegek műfaji identitásának megőrzésére irányuló stratégiák leírása a könyv egyik legérdekesebb része. A „transzfer” szó használata itt nem véletlen, ebben az esetben a fordító „arra keres megoldást, hogy miként »vigye át« a forrásnyelvi szöveg műfaji sajátosságait a célnyelvi szövegbe”. Fontosnak tartom a könyvnek ezt a megállapítását, hiszen manapság a célnyelvi orientáció hangsúlyozása szinte kötelezővé válik a fordítástudományban, és hajlamosak vagyunk elfelejtenni arról, hogy bizonyos dolgokat mégiscsak át kell vinni a forrásnyelvből a célnyelvbe.

A legtöbb újdonságot a makrostruktúra-kutatást bemutató ötödik fejezet tartalmazza a fordításkutatók számára. Itt két elmélet fordítástudományi relevanciájával ismerkedünk meg. Az első Mann és Thompson *retorikai struktúra* elmélete, amely szerint kapcsolódási proposíciók biztosítják a szöveg koherenciáját, ezek olyan logikai relációk, amelyek a szöveg különálló részeiből származtathatók, ezeket érzékeljük és értelmezzük, akkor is, ha nincs explicit nyelvi jelölésük. A másik Kintsch és van Dijk *szemantikai proposíció* elmélete, amely szerint a szöveg szemantikai struktúrájának van egy lokális mikroszintje és egy globális makroszintje. A szövegértés során végigkövetjük a szemantikai relációk által sorrendbe állított proposíciókat, és ezek viszonyából szűrjük ki a szöveg jelentését. Mindkét elmélet meglehetősen kihasználatlan a fordítástudományban, pedig az eredeti

és a fordítás makrostruktúrájának feltárása, a retorikai funkciók azonosítása, a kapcsolódási propozíciók kimutatása mind érdekes alapot nyújtanának az eredeti és a fordított szöveg tartalmi értelmezésének „méréséhez”. A könyv egyik fontos tudományos hozadéka a két elméletben rejlő lehetőségek feltárása a fordításkutatók számára. Károly Krisztina vezetésével egy doktori értekezés már készül a témában a kanadai francia és angol politikai diskurzus összevető elemzéséről.

Az utolsó fejezet szintén üttörő jelentőségű: bármennyire is hihetetlennek tűnik, magyar nyelven most kapunk először áttekintést a fordítási szövegelemzés kutatás-módszertani kérdéseiről.

Összefoglalva, Károly Krisztina könyve átfogó ismertetést ad a szöveg- és a fordítástudomány hazai és nemzetközi szakirodalmáról. Első ízben mutatja be, hogy a szövegtudomány hazai és nemzetközi eredményei hogyan használhatók a fordítástudományban. Könyvének egyik nagy érdeme az angol nyelven folyó szövegtani és fordítástudományi kutatások „honosítása”, magyar terminológiájának megteremtése (ezt szolgálja a könyv végén található angol–magyar és magyar–angol terminusjegyzék is), a másik a szöveg- és a fordítástudomány interdiszciplináris kapcsolatának feltárása.

Klaudy Kinga

Jack C. Richards – Richard Schmidt
(szerk.)

Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics

[A nyelv- és az alkalmazott nyelvészet szótára]

Longman – Pearson Education:
London etc.

Third edition, 2002. ix + 595 p.

Véletlenül akadtam a Longman kiadó értelmező szakszótárára egy kicsike idegen nyelvi (angol–német) könyvesboltban Budán, a Magyar Jako-

binusok terén. A szótár elég régen jelent meg, de nyelv- és alkalmazott nyelvészek folyóiratában nem maradhat említés nélkül. Ráadásul számos magyar (és más nem-angol anyanyelvű) szakember számára olyan különleges és igen hasznos funkciót tölthet be, amelyre létrehozói bizonyára nem is gondoltak.

A szótár célja a címében megjelölt terület alapszókincsének egyszerű, lehetőség szerint közérthető magyarázata. (A pontosság kedvéért megjegyzendő, hogy nyelvtanításon nem csak, de mindenekelőtt az angol nyelvnek második/idegen nyelvként való tanítását kell érteni.) A kezembe került harmadik kiadás 2800 szócikket tartalmaz, ebből 800 új a gyűjteményben (a második kiadás éve 1992, az első 1985 volt). Kifejezetten *kezdőknek* szánták a kiadványt, részint egyetemi hallgatóknak, részint olyan diplomásoknak, akik például az angol nyelv idegeneknek való tanításával vagy az alkalmazott nyelvészettel új szakterületként kezdenek foglalkozni. Az angol oktatási rendszer mélyebb ismerete nélkül nehéz véleményt alkotni a címszavak összeválogatásáról: számomra némileg meglepő, de voltaképpen indokolt, hogy a szótár a legalapabb alapfogalmakat is szerepelteti. A nyelvtanításon belül a szerkesztők a következő részterületek terminusait ígértek: oktatási módszerek; tananyagok tervezése; a második nyelv elsajátítása; a hallás utáni értés, a beszéd, az olvasás és az írás tanítása; számítógéppel támogatott nyelvoktatás; nyelv- és nyelvtanár-képzés; angol nyelv- és nyelvtan, kiejtés; tesztek; kutatási eljárások, elemi statisztika. Az alkalmazott nyelvészet figyelembe vett részterületeinek felsorolását az elemi nyelvtani ismeretekkel kezdik, ideértve a fonetikát, fonológiát, morfológiát, szintaxist és szemantikát; ezután jön a diskurzuselemzés, szövegnyelvészet; a szociolingvisztika külön tekintettel a kommunikatív kompetenciára; a pszicholingvisztika a tanulás-elméletekkel. Ennek megfelelően olyan címszavak mint a *consonant*, *vowel*, *noun* és *verb* ugyanúgy megtalálhatók, mint az *epiphenomenalism*, *holistic approach*, *metacognitive strategy* és *Spearman-Brown Prophecy Formula*.